

Udsigt

over

Verdensbygningen

ved

G. F. Urfin,

Professor.

Kjøbenhavn.

Trykt i Sabritius de Cengnagels Bogtrykkeri.

1839.

Erkarsàutigirseksæt sillársoarmik,

agléksimarsut

G. F. Ursinimìt,

nuktersimarsut

P. Kragh-mìt,

Lintrupimiut Pellesiennit.

Kjöbenhavnime.

Fabritius de Tengnagelìb nak itteriviáne nak'ittarsimarsut.

1839.

Udsigt over Verdensbygningen.

Om Jorden.

1. Jordens Skikkelse og Størrelse.

Vi vide Alle, at Jorden strækker sig langt videre end det Land, hvori vi boe; have vi ikke Alle seet Fremmede komme til os fra langt bortliggende Lande? Og disse vide atter at fortælle os om Folk, der boe endnu længere borte. Altsaa vor Jord er stor; der er Rum paa den til mange Stabninger; og vi spørge: hvilken er dens Skikkelse og dens Størrelse?

Jorden er rund som en Kugle. Dette synes nu rigtignok ikke at være saa; thi, see vi hen over en stor Strækning af Landet, over Havet eller over Isen, synes samme jo at være

Erkarsautigirseksæt sillársoarmik.

Nunársoarmik.

1. *Nunársum illúsià angirsúsiàlo.*

Tamauta nællungilagut, nunársoak kiglekár-nauviængitsok nejogarirsavta isuáne; nunænnit ungesiksórsoarnit uávtinut apôtut tekkórnartøt tekkosánginerivut? Tàukoalo tamármik okalluktõuk'ikátigut innungnik ungesingnerrursome sulle nunakártunnik. Nunársoarput tâva innitokau; pingortitarpérksoit tettork'inauviænginiæt; kiglisióïogudlo: kannong-êtomik illúsekarnerpa kannorlo aktiginerpa?

Nunársoak arksakátitartut angmalorpok. Tamánna tajmáisorinángikalloorpok; nunable, imab sikkubloneet illaïnarsoánut kongæseriarángavta, tamánna tâva mannerár-

aldeles flad. Men vi ville erindre, at vi saaledes oversee kun en liden Deel af Jorden, og derfor ikke let mærke Krumningen. Jo større Kuglen er, desto mindre er Krumningen af en bestemt liden Deel. Tæge vi en Flintekugle, da er den Deel, vi kunne dække med Fingeren, mærkeligen krum; paa en større Kugle, saasom en Kanonkugle, er Krumningen af en saadan Deel allerede langt mindre mærkelig; og, havde vi en Kugle saa stor som et Huus, vilde den Deel, vi bedække med Fingeren, ei have nogen mærkelig Krumning, synes at være ligesaa flad som Bordet.

Dog vi mærke ret vel Jordens Krumning, naar vi betragte fjerne Gjenstande. Vi have Alle seet store Skibe komme seilende langt borte; vi see kun Toppen af disse Skibe, de øverste Seil; komme de os nærmere, see vi Masterne og de underste Seil; men selve Skibet og Mandstabet paa Dækket kunne vi, endog med det skarpeste Syn, først see, naar Skibet er os nær. See vi store Jismasser komme drivende, er det kun Toppen, vi see i Afstand; det Nederste af samme blive vi først vaer, naar de komme os nærmere. Her maa altsaa Noget være imellem, nemlig just den rundagtige, ophøiede Jord, der

soartun-êdluinarasuginarpok. Kissiënne erkâi-niariakarpogut, nunársum illainangoà tajma tekkoginnárikput, tamánnalo pivdlugo niungarsusià mallugik'ëinardlugo. Arksakâtítak angit-larángét, illangoæt niunganerà mingnerrursarau. Kôrortôum illulirsà tigusarángavtígo, illà aksangoœennik mattôrsinnâursarput niungarsok mallugârput; illulirsamile angnerrursome, imâi-tomik k'amutíglum illulirsáne, tajmâitub illâi-nâet niungarsúsià mallungnanginerrokau; illulir-sársoakarutalo iglorsoartun aktigirsomik, illâinà aksavtinik mattôrsinnâursarput mallungnángit-somik niungaissegalloarpok, nerîvivigtudle mannitsuînâusuginarpok.

Nunarsuble niungarsúsià mallugiginnâugalloarparput, peet nellinginæt ungesiksut k'emerdlôrángavtígít. Umiársoît ungesiksomit tiksiatârdlutik aggersut tamauta tekkojung-nársiavut; umiársoît tamakkoa kârpíèjt, tingerd-làutit kodlerpâit irsigiginnârpavut; uávtinudle ungesigungnæleriardlutik, napparúrsoît tingerd-làutidlo adleet tekkolerpavut; umiársoarle nángminek innuvtèjlo kánêtut, takpingnersô-galloartogut, aitseit tekkosinnâungorpavut, umiársoît uávtinut padlilerpeta. Sikkórsoît tirpsariartortut irsigilerángavtígít, ungesiksomit kârpiaînéjt tekkoriarpavut; adlepakotèjdle aitseit mallugilerpavut, uavtinut padlileriarán-geta. Máne sungoamik akkórnotekarpok tâva, imâitomik nunarpiab ullamértub kârajuktub tekkotèjliátigut erk'èjnik nak'inerrursunnik;

betager os Synet af de lavere liggende Dele; og, da vi saaledes overalt see af fjerne Gjenstande kun det Øverste, slutte vi, at Jorden er overalt frum, er en Kugle.

Vi kjende nøie Jordkuglens Størrelse. Reiste vi rundt om samme, vilde dette kræve en lang Tid. Søfarende have dog oftere foretaget sig denne Reise. Vel formaae disse ikke, formedelsst de mellemkommende Lande, at gaae bestandigen frem i samme Retning; men tænke os, kunne vi dog stedse, at Een f. Ex. roede frem hen over Jorden; og han vilde da behøve meget over eet Aar, for, om han endog roede uafbrudt Dag og Nat, at komme heelt rundt om Jorden. Den er næmlig saa stor, at hvis en Mand roede i en Time 2000 Favne, vilde han dog, om han saaledes roede i alle Døgnet's 24 Timer og bestandigen, den ene Dag efter den anden, først naae rundt om Jorden i 450 Dage. — — Vi ville altsaa let begribe, at et saadant Land, som Grønland, ikkun indtager en liden Deel af Jorden. Der ere mange store Lande foruden dette, hvor, fordi de ligge under en mildere Himmelegn, Korn og Foderurter let frembringes, mange Menneſter og Kreaturer finde rigelig Næ-

tajmalo tamátigut ungesiksomètut kodlekoètèjt
kissêsa tekkoginnaravtigit, isumalerpogut,
nunársoak tamagingne niungarsok *angmalor-
tôursok*.

Nunarsum angirsúsià ilisimadluarparput.
Kâviedleglugo ingérdlagalloáruta, udlorperk-
soit attóriakarpavut. Tejmēitok imarsiortut
umiartórdlutik kapseennik kâviedlektarigæt.
Taukole nunænnik arvsiarkotekardlutik sio-
muinak ingerdlaüarsinnâungikalloorput; isuma-
kârtuïnarsinnâvogudle, innuk nunab kâtigut
siomuinak kajartortuartok; tâvalo okium illuît-
sum udloesa amerdlak'èjt attoriakarpèj, kippi-
súitsomik udludlo unnursædlo tapúdlugit kajar-
toralloárune, nunársoak kâviniardlugo. Nunár-
soarle imà aktigau, angut nællunærkotam
akkuneráne atàuzime kajartorune isækkætut
mardlungnik tusindekartutut ungesiksigirsomut,
tajmalo udlublo unnursablo akkuneree ungnir-
sut sissamæt tamása naudlugit kajartortuïnaral-
loárune sorârnauværdlune, tejmēitok aitseit
udlut sissamænnik Hundrediglit innublo pinga-
jueksáne kollit nânerænne nunarsoak kâvisin-
nâussegà. — — Tajma nællunángilak, nuna
atàuzek, Kaládlit nunæn aglæt, nunarsum illaï-
nangoà êtok. Nunæn adlæt amérdlakallutiglo
angikaut, tamákkonane, Kaládlit nunænnitkieng-
nerrursunne, timiûrsieksæt nâursudlo nêrsutit
nêrrirseksèjt nâujasarpur, térsanilo innuïerk-
soit nêrsutâuterperksoïdlo namak'ersunnik
innûtiksarsirsaraut; nâuglo imarpirksab mat-

ring; og dog indtager Havet en endnu større Deel af Jordens Overflade.

2. Jordens Omdreining.

Jorden dreier sig rundt i en Tid af 24 Timer eller den Tid, som vi kalde en Dag, eller et Døgn, paa samme Maade, som vi kunne tænke os, at en Kugle, som vi holdt med to Fingre, dreiede sig rundt. Vi, som ere paa Jorden, see Solen, Maanen og alle Stjernerne uden for samme at dreie sig i modsat Retning; de staae op, og gaae ned, eller synes at bevæge sig i Kredse fra Øst til Vest.

Alt Jorden saaledes bevæger sig, synes at stride mod al Erfaring; thi vi mærke jo Intet til en saadan Bevægelse. Dog derfor kan den gjerne være til; vi bevæges nemlig ikke alene; men vore Huse, Telte, Bjergene, som vi see for os, ført sagt Alt om os dreier sig, som Dele af hele Jorden, som værende paa dens Overflade, rundt med os. Men, da saaledes Alt, der er paa Jorden nær os, bevæger sig med os, mærke vi ikke strax vor egen Bevægelse, især da denne, skjøndt saare hurtig, er aldeles jævn. Saaledes ville vi let, naar vi glide jævnt for Strømmen hen i Baaden, glemme dennes og

tôrdluïnarà. nunársub kæt illà sule langner-rursok.

2. *Nunársub kávituarnerà.*

Nunársoak kávituarpok nællunærkotam akkunereesa ungnirsut sissamæt kangiúnerénne, imàloneet *udlorme* illuïtsome, imàloneet *udlorlo unnuarlo naudlugik*, sôrdlo isumasinnâvogut, arksakâtítak, aksangnik mardlungnik tigumîe-garput, kávituartok. Uagut, nunamêtogut, tekkosárpavut sekk'inek, kaumæt udlorirsædlo tamása nunab sillatágut kávitartut sengmukârdlutik; nuïsarput taïisardlutiglo, aulakó-rivdlutigloneet pauanga sammunga ingerdla-sardlutik.

Nunársoak tajma aulatuïnartok, tamérša missilikkvatnut tamánnut kiglök pirsártaral-loarkoriok; aulasárnek tajmâitok missigineng ajoravtigo. Tejmẽitorle aulanekarsinnâugal-loarpok; uagut aulángilagut kissimêdluta; iglovudle, tupivut, kakkæt, sioravtine tekko-sækkavut, tamársoarmingmè auativtine, nunársum illúïtsum illêjsut, nunab kánêtutut, kávitarpot illegalluta. Tajmale tamársoarme nuna-mêtok erkavtine aulasármet illegalluta, aulasárnerput nángminerput erngẽinak mallugir-sarâingilarput, pivsártomik aulasárnek manna sukakalloark'ersok nellimadluïnarmet. Tajma, umiame pyæktomik sarbarseriarángavta, umiam ingerdlanerà aulanerpudlo nángminerput puïór-

vor egen Bevægelse, hvis vi ikke see mod Landet, og bemærke der Puncter, som vi vide staae stille, og altsaa deraf slutte, da vi see disse for vort Die skifte Plads, at vi selv bevæge os. Men det er paa samme Maade, at vi erfare, at Jorden bevæger sig. Ligesaa lidet, som vi af nogen Gjenstand, der er med os i Baaden, slutte os til dennes Bevægelse, ligesaa lidet kunne vi, af Gjenstandene paa Jorden, slutte os til dens Bevægelse; men det er først ved at betragte Solen og Stjernerne, som ere aldeles udenfor samme, at vi kunne slutte, just fordi disse tilsyneladende bevæge sig, at det er Jorden, som selv har en Bevægelse.

Altsaa Jorden dreier sig rundt om en bestemt Arel, der ender sig i to Puncter, som vi kalde Poler. De Steder paa Jorden, der ligge længst borte fra Polerne, have størst Bevægelse. Saaledes bevæge de Steder, som ligge paa Jordfuglen lige midt imellem Polerne, sig 450 Gange saa hastigt, som en Mand kan roe, og ville løbe saa hurtigt i et eneste Pulsflag, som en Mand roer i $\frac{1}{2}$ Qvarteer. De Steder, der ligge nærmere Polerne, bevæge sig langsommere; Grønland f. Ex. kun 150 til 200 Gange saa hurtigt, som en Mand roer.

k'æjakârput, nunab tungánut tagusángikuta, térsanilo mallugallugit kakkæt ingerdlasursârtut, mersa uningarsut nællungikalloárivut; mattomangale, nunab kingineree irsiginevtine nõuktartut tekkosaravtigít, isumalerpogut, uagut nangminek aulasártogut. Nelligeegluítarno-miglo missiliktarpogut, nuna aulasartok. Sórdlo nellinginarmit umiakatigirsavtinit umiam aulanerà missiliksinnāungilarput, tajmatôg nellinginarnit nunamêtunnit mallugiginnāunginiarput nunam aulanerà, aitsèidle sekk'inek udlorirsædlo nunam auatánêdluínartut k'emerdldôrangavtigít, isumaliorsinnāvogut, tamákko irsigirsavut sórdlo aulasármeta, nunarsoak nangminek aulanekartok.

Nunarsoak tâva kâvituarpok tungavingme auatáne, tamáttoma kiglingæk ungadleek mardluk *nunam isuéngnik* taírsarákput. Nunam erk'èj, isuéngnit ungesingnerrursut, angnermik aulanekarput. Nejogak tajma, nunam angmalortub kánêtok isuék akkunerpiéngne, kajartork'iksomit sukanerrursomik aularpok sissamænnik Hundredilingnik innublo pingajueksáne kollinnik, tiglerner milo atauzê-narme imà tuoviortigirsomik sukajomavok, sórdlo piniark'iksok kajartorarau nællunærkotam akkuneræt sissamarngæt k'etekkòutáne. Nejukkæt nunam isuéngnut kanninerrursut arênerrursomik aularput; Kaládlit nunæta sukanerà kajartork'iksomit tuoviornerroginnarpok innub arbangæt-pingajueksáne kollinnik Hndrediloneet mardluriardlugo.

Om Solen.

1. Solens Størrelse og Afstand.

Solen skinner for os; den oplyser og opvarmer Jorden. Naar den om Dagen staaer høiest paa Himlen, virker den meest; vi kalde dette Tidspunct Middag. Altsaa ved Middagstid, eller kort efter, er det varmest. Jo længere Solen er oppe, jo høiere den stiger om Middagen, desto mere Varme bevirker den. Derfor have vi det om Sommeren, hvor Solen saaledes staaer høiest, og er længst oppe om Dagen, ja i nogle Lande f. Ex. i Nordgrønland endog aldeles ikke i hele Døgnet gaaer ned, varmest. — Om Vinteren derimod, hvor den er oppe kun faa Timer af Dagen, og selv ved Middagstid staaer kun lavt, eller høiere oppe mod Nord, hvor den endog slet ikke kommer op, er det koldt, og Isen, som forsvandt om Sommeren, danner sig atter. Vi spørge nu: hvilket Legeme er denne Sol, som saaledes kraftigen virker paa vor Jord?

Det er en stor Kugle, mangfoldige Gange større end vor Jord, som staaer i en overmaade stor Afstand fra samme, en Vei, som om vi endog roede uafbrudt Nat og Dag, vi vilde naae først i omtrent 5000 Aar. Men, da Solen

Sekk'inermik.

1. *Sekk'erngum angirsusià ungesiksusiàlo.*

Sikk'inek uávtinut kongorsórpok; nunar-soak kaumarsárdlugolo kirsektitarà. Udlokut k'illangme kotsingnersôsarángame, pikkunar-nerrovok; tamánna udlum illà táirsarârput *udlub k'ekkánik*. Udlok k'etaráranget tâva, k'illamigloneet kingórñagut, kiengnerrursarau. Sekk'inek nuísimamersorángame, kingingner-rursomudlo pirsarángame udlub k'ekkáne, kiek angnerrursok sunnerarà. Tajmãitomik aursakut kiengnerrursarau, sekk'inek táirvsomónakut kingingnerrosárame, siviðonerrursomiglo udlokut nuísimaudlune, nunædlo illèjnne, imãitomik Kaladlit nunænne auangnardlerme, tařinek ajordluínarame udlut unnursædlo tapúdlugit. Okiokudle issekau, sekk'inek táirvsomónakut nuísimagame udlokut nællunærkotam akkuneree ikitungoínæt naudlugit, udlublo k'ekkáne aglæt nak'itsôginnardlune, auangnarnerrursomiloneet, tâvane nuínek ajordluínarame, 'sikkolo, aursakut aukalloartok, pingork'ilerpok. Kiglisióíogut mâna: kannong-êpa sekk'inek manna, nunavtinut tajma pikkunãrtomik sunniutekartok?

Sekk'inek *angmalortúrsarsóvok*, nunavtinit angnerrojursóursok, tamáttomangalo ungesingnertôrsoak ingerdlaviksak imà ungesiksígirsok, udludlo unnursædlo kippisuídluta kajartoralloáruta, okiut tedlimænnik tusindiglit

selv i en saadan Afstand viser sig stor, virker saa mægtigen paa vor Jord, slutte vi, at den er et særdeles stort Legeme.

2. Jordens Bevægelse om Solen.

Om dette store Legeme, Solen, bevæger vor Jord sig i en fredsdaanet Bane i den Tid, vi kalde et Aar, eller i 365 Dage. Ei heller denne Bevægelse mærke vi paa anden Maade, end at Solen har en tilsvarende tilsyneladende Bevægelse. Ifølge denne er det, at den til en Tid af Aaret, om Sommeren, staaer høit paa Himlen ved Middagstid, og Dagen er lang; ja for de nordligere Steder staaer Solen endog saaledes, at den i længere Tid aldeles ikke gaaer ned; til en anden Tid af Aaret staaer den selv om Middagen lavt, eller kommer vel endog aldeles ikke op; Dagen er da kort eller aldeles ingen; Natten er lang.

Efter 365 Dage opstaae de samme Afværlinger; vi see altsaa, at Sommer og Vinter eller Aarstiderne rette sig efter Jordens Bevægelse i sin Bane omkring Solen.

kangiunerénne aitseit sekk'inek angumerissegalloárikput. Kissienne sekk'inek imà ungesiksigsirso angirsôrtun ersitsuïnaramé, nunavtinudlo sunniutilirksôudlune, isumavogut, angirsôrojurksôursok.

2. *Nunarsum aularnerà sekk'erngum auatáne.*

Sekk'erngub tammannarsum auatáne aularsarpok nunarsoarput kavituarnerme ullamer tome, *ohiok illuïtsok*, udludloneet pingasunnik Hundrediglit innublo sissameksáne tedlimæt naudlugit. Aulanektôg tamánna malluginginiarput, uavtinudle imáipok, sôrdlo sekk'inek tajmáitomik aulanekártok. Aulanek mænna pivdlugo sekk'inek okium akkunerén illáne, aursakut, kotsiksomut k'illangme pirsarpok, udlok k'eteraránget, udlórtukau tâva; nunæn nilo auangnárdlerne sekk'inek imà kotsiksigaú, kaumætin illèjt aursakut tarineng ajordluïnar tok; okiuble akkunerén illágut adlakut udlub k'ekkáne aglæt nak'itlarpok, nuïnerloneet ajordluïnarpok; udlok tâva sivikitsôvok, udlokángidluïnarporloneet, unnuarlo sivilokau.

Udlut pingasunnik Hundrediglit innublo sissameksáne tedlimæt kangiunerénne adlangortarnerit tamákko audlarnerk'igaraut; tekko sárpogut tâva, aursak okiorlo okiubloneet adlangortarnereenâpertorsimaput nunarsum aularneránut kâvituarneráne sekk'erngum auatáne.

Maanen.

Maanen viser sig for os omtrent saa stor som Solen; men den er langt mindre. Martsagen, hvorfor den synes saa stor, er, at den er langt nærmere. Medens vi først i 5000 Aar vilde, ved uafbrudt at roe Dag og Nat, naae til Solen, vilde vi allerede i 12 Aar kunne naae til Maanen. Den er ogsaa mindre end Jorden, næmlig rundt om kun omtrent en Fjerdedeel af dennes Omfreds. En Mand, der først i 450 Dage vilde kunne roe rundt om Jorden, vil i 123 Dage eller 4 Maanedes kunne roe rundt om Maanen.

Den gaaer rundt om Jorden i $29\frac{1}{2}$ Dag og altsaa over 12 Gange i eet Aar. Den Bane, den beskriver paa Himlen, er omtrent den samme, hvori Solen synes at vandre; den vil altsaa, naar den staaer i Syd, være stundom høiere paa Himlen, end til andre Tider; den er ligeledes stundom længere oppe, end til andre Tider; ofte forbliver den i de nordlige Lande i eet eller flere Døgn oppe. Saaledes vil om Vinteren, naar Solen knapt, eller aldeles ikke kommer op, Maanen ofte vise sig høit paa Himlen i Syd, og gaae rundt om i

Kaumæt.

Kaumæt uávtinut ersikalloarpok sekk'i-nertut aktigirsok; kissienne mingnerrojursôvok. Kanninnerrokángame, tajma aktigirsok sarkomerpok. Unnursæt udludlo tapúdlugit sorárata kajartoralloáruta, aitseit okiut tedli-mænnik tusindekartut nâsimapeta, sekk'inek angumeriginnâuarput, okiudle arkanek-mardluinæt kajartortuardluta kaumæmut apôgin-nâugalloarpogut. Nunamin aglæt mingnerrovok, nunab kæt sissamarterutà aktigiginnarpà auatágut. Innub kajartortuïnartub nunársoak kâvisinnâugalloáruniuk udlut sissamænnik Hundrediglit innublo pingajuksáne kollit naudlugit, kaumæt kâvisinnâussegalloarà udlut innum arbangæn-aipeksáne pingasut kaumætidloneet sissamæt naudlugit.

Kaumætib nuna kâvituarpà udlut ungnirsut - arbaek - sissamæt ungnirsut - kollingædlo k'eterkordlugo, tajmalo okiok illuïtsok arkanek-mardluk amerdlak'èjnnik kâvitarà nuna. Sak-k'iüarbià k'illangme kâvitægà nelligeengarnerpok ingerdlavingmut, tamáttomane sekk'inek sakk'irsûrsárpok. Kaumæt tajma illáne kotsingnerrosarpok k'illangme, kyetânêtarangame, udludle adlæt nak'innerrovok; tajmatôg illáne ersermersornerrovok, adlakudle sivikinerrur-somik nuïsimasárpok; nunænne auanerdlerne udlut unnursædlo kapseet nuïsarsimavok. Tajma okiokut, sekk'inek nuïngasôranget,

alle Verdens Hjørner, dale vel noget i Nord, men stige atter, naar den kommer i Syd.

Maanen lyser langt svagere end Solen; vi kunne vel see at finde Bei paa Land eller Hav ved dens Skin; men vi kunne ikke vel læse i en Bog, og overhovedet er det i det stærkeste Maanestkin langt mindre lyst end om Dagen, om ogsaa Solen er dækket af Skyer. Maanen er næmlig intet selvlysende Legeme, som Solen; men det Lys, den har, er kun et Gjenskin, ligesom det Sneefjeldet viser, naar det befinnes af Solen. Vi overbevises herom saameget tydeligere, naar vi bemærke de Afverlinger af Lys, som Maanen har, at den stundom viser sig heelt belyst, stundom kun en ringe Deel af samme, at den belyste Deel snart tiltager, snart aftager, og at stundom Maanen aldeles ikke viser sig.

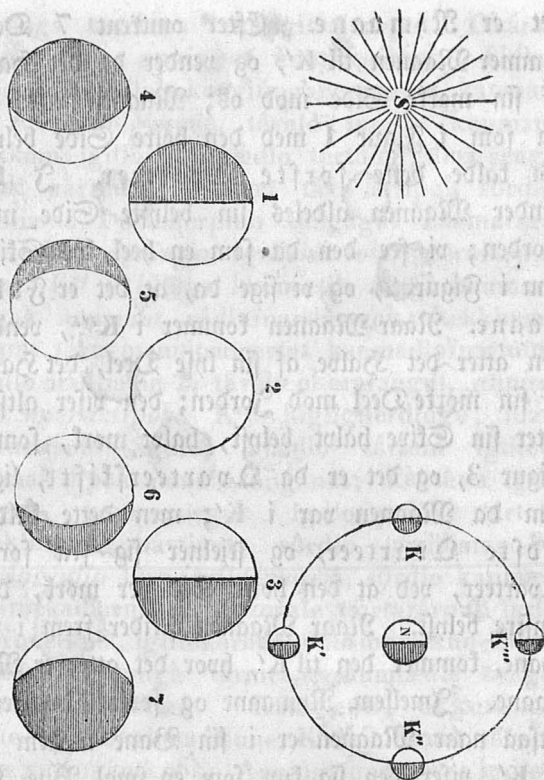
Den maa, hver Gang den gaaer om Jorden, vise disse Lysafverlinger, der ere en nødvendig Folge af, at den sees fra Jorden i forskellige Stillinger mod Solen, der ophyster samme.

nuingidluinarágedloneet, kaumæt ersertaromavok unnuak k'eteraránget k'illab kótsingneráne kyetát tungáne, kâvitardlunilo sillarsum isueenut tamánnut, angmukâitsiardlune auangnáne, kangattark'igluñile, kyammut pirsarángame.

Kaumæt sekk'inermít kaumakínerrokau; kaumaneráñik nunakut imakudlo akkutiksarsisinnâugalloarpogut; makpersækkædle attuarduarsinnâungilavut, kaumatigingnersoarmilo aglæt kaumakínerrojárksôvok kaumanermit udlokut, sekk'inek nuïænnit ulliksimagalloarángedloneet. Kaumæt ingmine imâitomik kaumarsúsekangilak sekk'inertut; kaumarsúsiàle akkisuïnávok, sôrdlo kakkak aputilik akkisu-garau, sekk'inermít sakkársimasaránget. Nev-soïdluïñartomik missigírsarârput mænna, kaumatib kaumarsúsiæn adlangortarneree missilitarángavtigit, illáne ersitsarmet illuïtsok kaumarsægâursok, illáne illaïñangoà kaumarsok, illà kaumarsægak k'illamik agdlisartok, k'illamik miklisartok, illáñilo kaumæt ersingidluïñartok.

Kaumæt, nungúdlugít nuna kávitarángamiuk, tajmâitunnik simnersarâutunnik kaumarsúsekartuïñarpok, imâitok pirsutigallugo, nunab kánit ersitsárame arsigeengitsomik sâsimaudlune sekk'inermut kaumæmik kaumarsáïrsomut.

I ovenstaaende Figur betynder S Solen, K Maanen, N Jorden. Solen belyser begge de mørke Kugler, Maanen og Jorden, halvt; men fra Jorden see vi nu ikke Maanen, da den vender aldeles sin mørke Side mod os, og desuden er det Dag paa den Deel af Jorden, hvorfra vi kunne see samme. Vi sige da, at

Arsilliamme kollánêtome S nællunærpok
sekk'inermik, K kaumæmik, N nunamik.
Sekk'erngub kaumarsarpæk angmalortûrsar-
soæk târtuk, kaumæt nunalo, k'eterkórneræ-
kikut; nunable kánit kaumæt mâna tekkonek
ajorparput, tungà târtok uávtinut sengmid-
luïnarmet, ámatôg udlokarmet nunam illáne,

det er Nymaane. Efter omtrent 7 Dage kommer Maanen til K' , og vender da det Halve af sin mørke Side mod os; Maanen viser sig da som i Figur 1 med den høire Side belyst. Vi kalde dette første Qvarkeer. I K'' vender Maanen aldeles sin belyste Side mod Jorden; vi see den da som en heel lys Skive, som i Figur 2, og vi sige da, at det er Fuldmaane. Naar Maanen kommer i K''' , vender den atter det Halve af sin lyse Deel, det Halve af sin mørke Deel mod Jorden; den viser altsaa atter sin Skive halvt belyst, halvt mørk, som i Figur 3, og det er da Qvarkeerskifte, ligesom da Maanen var i K' ; men dette kaldes sidste Qvarkeer, og skjelner sig fra første Qvarkeer, ved at den høire Side er mørk, den venstre belyst. Naar Maanen skrider frem i sin Bane, kommer den til K' , hvor det atter er Nymaane. Imellem Nymaane og første Qvarkeer, altsaa naar Maanen er i sin Bane mellem K og K' , viser den sig kun som en smal Bue, see Fig. 4; den tiltager da bestandigen; og efter første Qvarkeer, altsaa naar den i Banen er mellem K' og K'' , viser den sig som i Fig. 5, paa venstre Side ei længere huul eller lige, men ophøiet. Naar Maanen har været i Fuldmaane,

térsanga tamánna tekkoginnáuarput. Okára-raugut tâva, *anningat kaumanikpok*. Udlut arbanek-mardluk kangiúnganerángeta, kaumætib K' apôbigissauà, tâvalo tungæt kaumarsækkam igdloà tungæddlo târtum igdloà sengmiok uávtinut; kaumæt tâva ersipok sôrdlo arsilliamme 1, tellerpiub tungágut kaumarsægåursok. *Anningat igdlokartok unnerarârput tâva*. K'' tikídlugo kaumætib tungà kaumarsægak nunamut sâdluïnarsimavok; tekkursarârput tâva mannitsuïnartut kaumadluïnartotut sôrdlo arsilliamme 2, tâvalo okararaugut, *anningat imeraktipok*. K''' kigligilerdlugo, illæt kaumarsum igdloà illæddlo târtum igdloà sâsimak'ikpok nunab tungánut; kà tâva igdloágut kaumarsægak igdloágudlo târtok ersik'ikpok uávtinut, sôrdlo arsilliamme 3, *anningadlo tâva igdloérupok*, sôrdlo kaumæt K'-mèkadlarmet; tamánnale táïrsarârput igdloéruneránik, igdlokarneránidlo ingmikun-êpok, tellerpiæt tungà târmet, sàumiædle tungà kaumarsægãudlune. Kaumætib, akkutiksamine ingérdraginnardlune, K tikik'issauà, tâvalo áma anninganikpok. Anninganingnerme igdlokalernermilo akkornængne, kaumædloneet ingerdlavingmine K-ib K'iblo akkordlungnerængnêtarángame, tâva ersitsarsinnarpok kârajuktotut amitsotut, — sôrdlo arsilliamme 4; agdliartortuïnarpok tâva, igdlokalernermilo kingórnagut tajma ingerdlavingmine K'-ib K''-iblo akkornængnêlerángame, sarkomerpok sôrdlo

og atter aftager, viser den sig først som i Fig. 6, hvor den høire Side ikke er fuldkomment cirkelrund; efter sidste Kvarteer viser den sig som Fig. 7, som en Bue.

Naar vi betragte Maanen, helst i Fuldmaane, see vi mørke og lyse Pletter paa samme; de lyse Pletter ere Bjerger, de mørkere Pletter Skyggen af samme. Maanen har ligesaa høie Bjerger, som de høieste paa vor Jord.

Formørkelserne af Sol og Maane opstaae, naar Maanen kommer i en særegen Stilling til Solen og Jorden.

Naar Maanen i Nymaane kommer lige imellem Sol og Jord, vil den hindre os i at see Solen, eller det vil være, ligesom Een sætter et mørkt Legeme imellem Lampen, som belyser vor Bolig, og os. Maanen, der da vender sin mørke Side aldeles mod os, drager som en mørk Skive hen over Solen, fra Høire mod Venstre, og formørker den enten aldeles eller tildeels. Vi formaae nøie at beregne forud, hvor stor Formørkelsen for hvert enkelt Sted paa Jorden vil vise sig, naar den begynder, og naar den ophører.

Jorden kaster, ved at belyses af Solen,

arsilliamе 5, sàumiub tungágut illuliomajung-nærdlune nardlújungnærdluniloneet, kârajug-lunile. Kaumæt imiksirærángame mikliartor-k'igluñilo, ersikârpok sôrdlo arsilliamе 6, tér-sane tellerpiæt tungà kâvielloginermut angma-lórdluangilak; igdloærunerme kingórñagut ersipok sôrdlo arsilliamе 7 kârajuktotut.

Kaumæt k'emerdlôrángavtigo, angnermik puellaránget, káne millarsoãursæt kaumarsut târtudlo tekkursarâvut; millarsoît kaumarsut kakkarsôput; millarsoïdle târnerrursut tersãu-put kakkæt tarèjt. Kaumætib kakk'èjsa nunab kakk'èj portunerrursut kingiktigèjt.

Sekk'erngub kaumatiblo pullasarnerákik pirsarput, kaumæt ingmikun-êtomik sengmi-simasarángame sekk'inermut nunamudlo.

Kaumæt ussinermine sekk'erngub nunablo akkunerpiængnut pirsarángame, sekk'inermik tekkursèjliomárpátigut, imãissavorloneet, sôrdlo innub târtuinarsoak inniksakartikà kodliub igluvtinik kaumarsáirsub uagudlo akkunevtinut. Kaumætib, tajmane sennerk'e târtok sengmi-sídluïnaramiuk tungivtinut, singartugartut târtotut sekk'inek kârsutarà tellerpingmit sàuming-mut, târtungortidlugolo illuïtsorloneet illaïná-loneet. Siornagut naytsersork'iksársinnãuarput tajmãitok sekk'erngub pullanerà kannong aktigiomártok nunam innèjne ingmikun-êtunne nellinginarne, kakugo audlarnерomártok kaku-golo sorâromártok.

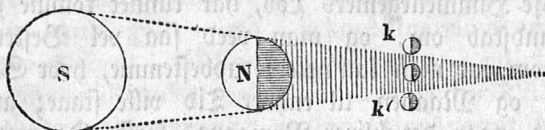
Nuna, sekk'inermut kaumarsægãudlune,

som ethvert andet mørkt Legeme, der belyses, en Skygge. Naar Maanen i Fuldmaane kommer

lige bag Jorden, vil den komme aldeles i Jordskyggen, ved k træder den ind i samme; den begynder da at formørkes, og en sort Skygge drager hen over Fuldmaanen; efterhaanden forlader den samme, og ved k' træder Maanen aldeles ud af Skyggen. Denne Formørkelse kaldes Maaneformørkelse. Enten kan Maanen aldeles formørkes, eller ogsaa, naar den ikke kommer just nøie lige bag Jorden, vil Skyggen kun drage hen over en Deel af Maanen, saa at denne kun tildeels bliver formørket.

J ville ved denne korte Fremstilling af Solen, Maanen og Jorden allerede indsee, at J i mange Tilfælde have hidtil havt en urigtig Kundskab om samme. Eders uchristelige Forfædre have i dette som i Meget jo havt Overtro, og J have vel hørt, at de troede, Solen var en grønlandsk Kvinde, som Maanen, en Grønlander, jog efter, uden nogensinde at fange hende. Alt dette er, som meget Andet, urigtigt. Det, jeg

tařakarpok, sõrdlo nellinginak adla tårtok
kaumarsárnekarágame, tařakararau. Kaumæt

puellartok nunab tunnoæt nellánut pirsarán-
game, nunab tařánut tařidluinaromárpok; k-ib
senniágut pullalerpok; tâva tårtilerpok, tařablo
tártub kaumæt puellartok kârsupà; kigëitso-
mik k'emegiartolerpà tamánna, k'-iblo senniá-
gut kaumæt nuïdluinarpok nunab tařánit.
Tamánna târsinek *kaumætib pullaneránik*
táinekarpok. Kaumæt târsisinnâvok illuïtsor-
loneet, imàloneet, nunab tunnoæt nellerpiánut
pingitsarágame, kaumætım illaïná. nunab
tařánut pullajomarpok, tajmalo illaïnakut
târsissavok.

Sekk'inermik kaumæmik nunamiglo tajma
sukuïàunekaitsiarause, nællyungnæromárpõse
mâna, kapseersoït pivdlugit udlomimun aglæt
tajmâitut ilisimádluangikise. Siúrdlise nællur-
sut pakomisuktartorsôput tamákko kapseer-
soïdlo adlæt pivdlugit, tussàumasarposilo,
operalloártut, sekk'inek (Mallina) Kaladlin
arnartarigæt, tauna kaumætib (anningasinab)
mallersóralloarpà, angunerle ajórdlugo. Ta-
makko tamármik kapseetut adlætut mumín-
gakaut. Illívsinudle okalluktuarirsaka kissimik

har fortalt Eder, er derimod det Rette, som man, ved at kige paa Himmelen, og nøie iagttage disse Himmellegemers Løb, har kunnet komme til Kundskab om, og man veed saa vel Besteed herom, at man kan nøie forudbestemme, hvor Solen og Maanen til enhver Tid ville staae; angive, naar det bliver Nymaane, første Qvarteer, Fuldmaane, sidste Qvarteer. Man kan, som omtalt, forudbestemme Solformørkelserne og Maaneformørkelserne, og I ville nu see, at det er ingen Ulykke, der hænder Sol eller Maane, ei heller Noget, der i mindste Maade kan varfle eller foraarsage os Ulykker.

Om Planeterne.

Blandt de mangfoldige Stjerner paa Himlen mærke vi nogle, som deels flytte sig mellem de andre, deels have en særdeles mærkelig Glands. Vi have saaledes vel Alle seet en klar Stjerne, stedsse meget nær Solen, som altsaa viser sig enten om Aftenen i Vest, efterat Solen er gaaet ned, eller om Morgenens, før Solen staaer op, i Øst, og som derfor passende nok kaldes Aftenstjerne eller Morgenstjerne. Denne er en Klode, som vor Jord, omtrent af samme Størrelse, som den, og gaaer, ligesom Jorden, rundt om Solen. Dog vi kjende flere saadanne, som vi kalde Planeter, og som alle, ligesom Jor-

illuarput, tamákkonælljungnærsinnãungorpavut, k'illak k'ingoriarángavtigo, tamákkooalok'illangmêtut sakk'irsárnercet missilik'iksardlugit, tamákkoningalo imà erkorêdluarsimavogut, siünersoágut táidluarsinnãugikput, udlokut kannong-illirsokut sekk'inek kaumædlo k'illab sukutsiánêtsomarpuk; nællunærsinnâvogut, kákugo kaumæt ussilissersok, igdlokaissersok, puellaissersok, igdloærussersok. Kangarsoakummè nællunærdluarsinnãuavut sekk'erngub kaumatiblo pullâromasárnerækik, mânalo missigiomárpose, sekk'inek kaumædlo tajma pertlungnekárnauviængitsuk, pullasarnerækidlo pertlungnartuksamik nællunærbiginauviæissengikátigut sunnerbigiginnãunatalo.

Udlorirsæt angalasartut.

Udloriarperksoit k'illangmêtut akkornænne tekkursarávun illèjt, adlæn akkordluænne nõuktartut, mallunguak'ersomiglo k'ebliersúsekartut. Tamauta tajma tekkojungnarsiarput udloriak kaumariksok, sekk'erngub tarísárneræt kingórnagut, udlâkudloneet, sekk'erngub nuügineráne, kangiæt tungáne, tamánnalo pivdlugo táidluarsimauæt *sekk'erngub malleroartánik kàusiumigloneet*. Tamánna sillarsôvok nunavtitut, nunarpudlo aktiginganerdlugo, nunavtitudlo sekk'inek kâvitardlugo. Kapseedle tajmãitut ilisi-mauavut, tamákkoo *angalasartunnik* táirsarávut, tamákkooalo tamármik nunavtitut sekk'inek

den, bevæge sig om Solen. Vi ville her nævne dem i den Orden, hvori de følge paa hinanden, naar vi udgaae fra Solen.

Den Planet, der er Solen nærmest, er Mercuri, dog er dens Afstand saa betydelig, at vi vilde bruge henimod 2000 Aar, for at roe fra Solen til samme. Den er mindre end Jorden, og vil stedse for os vise sig kun nær Solen, og bemærkes saaledes ikke let paa Himlen.

Venus, der er den Planet, der viser sig som Aftenstjerne og Morgenstjerne, følger derpaa; den er omtrent saa stor som Jorden, og viser sig for os, vel ligesom Mercur, nær Solen, dog i meget større Afstand, og stundom med et særdeles klart Skin.

Jorden, som følger derpaa, have vi allerede omtalt; den er en Planet, som de nævnte, og som dem, vi ville nævne, større end nogle af dem, mindre end andre. Fra de andre Planeter sees Jorden som en Stjerne. Den udmærker sig ved sin Maane, der gaaer om den, ligesom den selv gaaer om Solen.

Mars er længere borte fra Solen end Jorden er; vi maatte roe 7000 Aar, for at naae fra Solen til samme. Den er mindre end Jorden og Venus, dog større end Mercur; den

kâvitaræt. Udlorirsæt angalarsut mákko táïomárpavut tuglereeksusiænne, sekk'inermit annisarángavta.

Udloriak angalasartok sekk'inermut kanninerrursok tersa *Merkuriuse*, sekk'inermidle tejméitok imà ungesiksigau, innub okiut mardlungnik Tusindekanganersut attóriakarèj, sekk'inermit térsunga kajartorkudlugo. Nunamit mingnerrovok, uávtinudlo ersitsuínaromárpok sekk'erngum erkáne, tajmalo k'illangme mallungnardluavsângilak.

Venuse, tamérsa udloriak angalasártok sekk'erngub malleroartátut kausiutudlo ersitsartok, tugliovok tâva; nunarsoarput aktiginanerpà, uávtinudlo ersipok *Merkuriusisut* sekk'erngum erkáne, tejméitorle ungesingnerursok, illánilo kaumariksorsoarmik akkisungnilirksoak.

Nunarsoak tâva tugliursok okàutigirærparput; taïrsavtitut táïomarsavtitudlo udloriávok angalasartok, illèjnnin angnerrursok, adlænnidle mingnerrursok. Udlorirsæt angalasártut adlæt kénnit tekkogèjne nunarsoak udloriartun-êpok. Ingmikun-êporle, malliktekárame kaumæmik, tamáttoma nuna kâvitarà, sôrdlo nunab sekk'inek kâvitarpà.

Marsib sekk'inek ungesinerroà nunamit; okiut arbanek-mardlungnik 'Tusindiglit naudlugit kajartoriakarpogut, sekk'inermit tåursumunga apôkudluta. Nunamit *Venusimidlo* mingnerrovok, *Merkuriusimidle* angnerrovok.

udmærker sig ved et mærkeligt rødagtigt Lys, og sees bedst, naar den ved Midnatstider kommer i Syd; den er da saa klar, at den skjelner sig tilstrækkeligen fra de øvrige Stjerner.

Efter Mars følge 4 mindre Planeter, som have en saadan Afstand fra Solen, at man maatte roe næsten 13000 Aar, for at naae samme; men deels formedelst deres Afstand, deels formedelst deres ringe Størrelse, sees de ikke, uden med Riffelter.

Jupiter er langt større end vor Jord; medens vi kunne roe rundt om samme i noget over eet Aar eller i 450 Dage, vilde vi behøve over 13 Aar, for at roe rundt om Jupiter. Dens Afstand fra Solen er over 5 Gange saa stor som Jordens Afstand fra Solen, og den er derfor ogsaa stedse langt borte fra os. Dog dens Størrelse bewirker, at den kan sees saare vel, især naar den ved Midnatstid er i Syd, og er da næsten ligesaa skinnende som Venus; dog den skjernes fra denne; thi Jupiter viser sig, ligesom Mars, klarest, naar den ved Midnatstid er i Syd, en Stilling, hvori vi ikke see Venus.

Saturn er næsten ligesaa stor som Jupiter, men, da den er endnu længere borte, næsten 10

Akkisungnerminik aukpidlârk'ersomik ingmikun-êpok, erserk'ingnerrosarporlo, unnuakut k'eterártokut kauonga pirsarángame; tâva imà kaumatigau, mallungnartomik ingmikun-êtok udlorirsænnit adlænnit.

Marse tugleræt sissamæt udlorirsæt angalasartut mingnerrursut, tamakkoa sekk'inek imà ungesiksigitlârpæt, okiut arkanek-pingasunnik Tusindekanganersut kajartoriakarnartok, angumerikudlugit; ungesikpetlárangamigle mikirsungöudlutiglo, tekkuksãungilæt, k'ingórdlugit kissiënne tekkoginnãuavut.

Jupitere nunavtinit angnerrojurksôvok. Kajartortuînaralloáruta, okiok atàuzek kangitsiardlugo imàloneet udlut sissamænnik Hundrediglit innublo pingajueksáne kollit nuna kavisinnãuarput, okiudle arkanek-pingasut attóriakaissauavut, kajartórdluta *Jupitere* kâvisinnãungorkudlutigo. Sekk'inermin ungesiksúsiæt kangerpà nunam ungesiksúsià sekk'inermit tedlimariarterdlugo, tajmãitomiglo uávtinit ungesiksorsôtuînarpok. Kissiënne angirsorsôgame, ersidluarpok, angnermik unnuakut k'eterârkokut kyetæt tungánêtarángame, tâvalo Venusisut kaumariksinganerpok; máttomangale tejmeítok ingmikun-êpok, *Jupitere* Marsisut ersiname kaumaringnersoarmik, unnuakut k'eterartokut kyetánêtarángame, térsane Venuse tekkonek ajórparput.

Saturnusib *Jupitere* aktiginganerpà, ungesingnerrogamile sulle, sekk'inermit nunam

Gange saa langt borte fra Solen, som Jorden er, vil den ikke vise sig saa klar, som denne; thi selv, naar den er i Syd ved Midnatstid, altsaa bedst kan sees, har den ikke større Glands end een af de klareste Fjrstjerner.

Uranus er endnu længere borte fra Solen, 19 Gange saa langt borte som Jorden er fra Solen; den er derfor ogsaa stedse langt borte fra Jorden, og viser sig ikke tydeligere end een af de mindst klare Fjrstjerner, i hvorvel den er betydeligt større end Jorden.

Alle Planeter bevæge sig om Solen, ligesom vor Jord, men de nærmere i kortere Tid, de mere fjernede i længere Tid. Saaledes gaaer Mercur, den Solen nærmeste Planet, rundt om Solen i 88 Dage, eller mere end 4 Gange i et Aar. Uranus, den fjerneste Planet, bruger 84 Aar til at gaae igjennem sin Bane.

Ligesom vor Jord har sin Maane, der gaaer om samme, have de tre sidste Planeter, Jupiter, Saturn og Uranus, endog flere Maaner, som gaae om samme; dog disse ere i saadan Afstand og saa smaa, at man kun med Kikkerter kan see dem.

ungesiksúsià kolleriarthinganerdlugo, tâva tamáttomatut kaumariksigirsomik ersernau-viængilak; unnuakut k'eterártokut aglæt kye-tánêtarángame, tajmalo erserk'ingnersöudlune, udlorirsæn aulējāitsut kaumanerrursun illæt akkisuksigiginnarpà.

Uranuse sekk'inermit ungesingnerrovok sulle, nunam ungesiksúsià sekk'inermit arbár-sanek-sissamarteriardlugo; tajmāitomik nuna-mit ungesiksuinarioktôg, tejmēitorlo ersér-k'ingnerrungilak udlorisæn aulējāitsut kaumanginerrursun illænnit, umneet nunamit anginnerrojurksôgalloartok.

Udlorirsæn angalasártut sekk'erngum auatâne aulasárput nunavtitut, kanninerrursudle sivikinnerrursomik, ungesingnerrursut sivilsôner-rursomik. *Merkuriuse*, udloriak angalasártok sekk'inermit kanninerrursok, sekk'erngum auatâne kâvitarau tajma udlut ungnirsut sissameksæn-arbanek-pingasut naudlugit, okium illungániloneet sissamariarterdlune. *Uranusib*, udloriab angalasartub ungesingnersub, okiut innub tedlimeksâne sissamæt attortarpèj, ingerdlaviksane nâsarkudlugo.

Sôrdlo nunarput ingmikun-êtomik kaumætekarpok, tamáttoma nuna kâvitarpà, tajma udlorirsæt kingúrdleet pingasut, *Jupitere*, *Saturnuse*, *Uranusilo* kaumætekarput kapseenning-aglæt auatimingne kâvitartunnik; kissienne tamákko ungesikpetlárkaut mikivetlârdlutiglo, k'ingordlugit kissienne tekkoginnâugivut.

Kometerne.

Foruden Planeterne vise sig stundom paa Himlen nogle Stjerner, der have et besynderligt taageagtigt Udseende, som oftest en lang lysende Hale. De kaldes Haarstjerner eller Kometer. De bevæge sig om Solen, ligesom Planeterne, dog i Baner, der ikke ere fredsrunde, som Jordbanen og Planetbanerne, men langagtige. Den Tid, de bruge til at gennemløbe Banerne, er som oftest saare stor, og vi see Kometerne kun i den korte Tid, de ere Solen nær. Derfor kjende vi dem ei heller saa nøie, som vi kjende Planeterne; men vide dog stedsse at bestemme deres Baner.

Da de ere Himmellegemer, der gaae om Solen, som vor Jord og Planeterne, hvorfra de dog skjelne sig, ved at være hyllede i Taage, eller maaskee ene at være Taagemasser, indsee vi, at de ingenlunde ere blotte Luftsyn; deres Afstand fra os er saa betydelig, at de ikke kunne virke paa vor Jord; endnu mindre har man Grund til at antage, at de skulle virke Ulykker eller deslige, noget man, saalænge man ikke havde behørig Kundskab om samme, vel ofte har troet.

Udlorirsæt pâmioglit.

Udlorirsæn angalasartut illangúdlugit, k'illangme ersitsarput illáne udlorirsæn illèjt, ingmikun-êtomik pyopædlektomik illûsekartut, kakutigungitsudlo pâmiokartut tekkirsômik akkisuktomik. Tamákko tajnekarput udlorirsænnik nyalingnik *pâmiolingnigloneet*. Udlorirsætut angalasartutut sekk'erngum auatáne kavitarput, kissienne ingerdlaveesa arsigingilèjt nunab udlorirsædlo angalarsun ingerdlaveet, ullamertöungitsunnik, amillisimarsunnigle kâvitarbikaramik. Kâvitarbiksætik nâsarkudlugit, okiorpèrksoït attortararéjt, sekk'erngublo erkánêtut kissienne udlorirsæt pâmioglit tekoginnarpavut udlut kapsingoæt. Tajmâimet ilisimadluanginiavut, sôrdlo udlorirsæt angalasartut ilisimauavut; kâvitarbikseedle tejmeïtok naytsersórsinnâuavut.

Nunavtitut udlorirsætudlo angalasártutut sekk'inek kâvitaralloarpæt k'illakut, mákkonangale ingmikun-êput, pyomik tâlytsersimagamik, pyorsoainâunerdlutigloneet; tersánga nællyungnâerpogut, tekkordlôgâinâunauviængitsut sillame; uávtinit ungesiksorojurksôgamik, nunavtinut sunniútekarsinnâungilæt; opersiinnâungilagudloneet, pertluksænnut imâitunnudloneet nællunærkotâussersut; mersa siúrdlivta, ilisimádluangikadlarámikit, tamánna operigalloaræt.

Om Fjrstjernerne.

Alle Planeterne og Kometerne bevæge sig om Solen. Men de mangfoldige tindrende Stjerner, vi see paa Himlen, gaae ikke saaledes om Solen; de ere selv Sole, der ere uendeligen langt borte fra vor Sol; men som vise sig for os ved deres stærke Lys. Det er sandsynligt, at de ogsaa have Planeter og Kometer, der bevæge sig om dem, maaskee flere i Tallet og større, end de, der bevæge sig om vor Sol. Stjernernes Mængde er utallig; thi foruden dem, vi see med blotte Øine, viser Kikkerten os langt flere, og Mælkeveien, det lyse Bælte, der har et hvidagtigt Skin, er Intet, uden Stjerner, som staae tæt ved hinanden.

Stjernerne forblive alle i samme Stilling mod hinanden, hvorimod Planeterne og Kometerne ideligen skifte Sted paa Himlen. Man kjender dem saaledes let ved den Stilling, som de indbyrdes have. Saaledes mærke vi de 7 Stjerner, der kaldes Karlsvoغن; og ved at gaae ud fra denne, finde vi Nordstjernen, nær Polen, hvorefter hele Himlen synes at dreie sig.

Udlorirsæt aulæjãitsut.

Udlorirsæt angalasartut pâmioglidlo tamarmik sekk'erngum auatáne kâvitarput. Udloriarpérksoïdle uïsorilarsut, k'illangme tekkursartækkavut, tajmaingerdlarsarâingilæt sekk'erngum auatáne; nangminek sekk'inersôput, sekk'inevtinin ungesiksojursôsursut, kaumasûusersoamingnigle uávtinut ersiput. Illakarungnarsiputtôg udlorirsænnik angalasartunnik pâmiolingniglo, auatimingne kâvitártunnik, tamákko sekk'inevta auatáne kâvitartunnit amérddlanerronerput anginerronerdlutiglo. Udlorirsæt amérddlanermit kissiksãungilæt; irseïnarnik tekkursartækkavut tapúnagit, k'ingórdluta amerddlanerrojurksoït mallugirsarâvut, *k'íl-lablo siblià*, k'eterutâursak kaumarsok, kakórtomik akkisugunekartok, tamersa udloriaïnarpérksoït ingmingnut kannik'ersut.

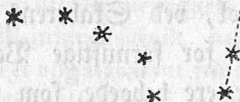
Udlorirsæt aulæjãitsut tamármik arsigeeksomik sâsimaüarput ingmingnut, angalasartudle pâmioglidlo nõuktuarput k'illangme. Tajmailirsarirsâuput sâsimanermingnit ingmingnut. Imãitomik tekkosárpavut udlorirsæt arbanek-mardluk, *assellúrsamik* taïrsæt, térsangalo auonga irsivut sakk'ikalloárutigit, kanningárpaput *udloriak auangnamio* auangnarpiam erkáne, tamáttoma auatáne k'illarksoak illuïtsok kâvitársárpok.

Nogle af Stjernerne have en større Glands, end andre. Vi kunne vel just derfor ikke slutte, at de ere større; sandsynligviis ere disse os nærmere, de svagere skinnende længere borte fra os.

Betragte vi alt dette, vi saaledes i Korthed have lært, ville vi jo erkjende, at vor Jord er større, at paa den boe mangfoldige Mennesker, at paa Landet, som i Havet, leve mangfoldige Dyr. Ligesom Jorden overalt et beboet af Stab-

udloriak auangnamio

assellúrsak

Udlorirsæn illèjt kaumanerrokaut adlænnit. Máttomangale nàyttersóisinnāungikalloorpogut, anginerryssersut, kaumanerrursudle kanninerryungnarsiput uávtinut, kaumadluangitsudlo ungesingnerroput.

Tamácco tamasa, okauzingoænnik mák-koniga sukuïækkavut, erkarsautigigalloàrutigit, nællyungnærpogut, nunarsoarput angik'er-sok, nunab kâne innuïerksoit innekartut, nuna-misut ímamisôg umarsorpérksoit innûrsut. Sôrdlo nuna tamátigut pingortitalirksôvok, tajma

ninger, saaledes maae vi antage de øvrige Planeter, hvoraf flere ere større end vor Jord, ja selve Solen at være beboet, om vi endog mene, at de derværende Skabninger ere af aldeles anden Natur, end dem, der finde Bolig paa vor Jord. Men alle Stjernerne ere jo Sole, som vor Sol; ogsaa disse ere vistnok, ved Skaberens Wiisdom og Godhed, Bolig for fornuftige Væsner og Dyr; deres Planeter ere beboede, som vor Sols Planeter.

Saaledes aabenbarer sig da i den hele Skabning en Mangfoldighed og Storhed, som vidner om Guds Almagt. Han bød alt dette at blive til, han ordnede alle disse mangfoldige Himmellegemers Bevægelser, saaledes at de kunne blive belyste og opvarmede af deres Sole; han gjorde dem derved til Bolig for fornuftige Skabninger, som Mennesket, for alle de Dyr, der leve og røres paa samme. Vi see saaledes, at vi, at hele vor store Jord er kun lidet af Skabningen; vi fyldes med Arefrygt, og ville tilbede den almægtige Gud, der er, som vor, saa denne store Skabnings Fader.

isumakáriogut, udlorirsæn angalasartun adlæt, tamákkoa amerdlak'èjt nanavtinin angnerroput, sekk'inektôg aglæt, umarsunnut inniksåursut, nåuglo pingórtitæt tekpauanêtut adlårsoarmik innusekarasugigalloarivut nunavtinêttunnit. Udlorirsædle aulæjåitsut tamármik sekk'inevttit sekk'ineinåuput; tamakkotôg pingórtitæt sillakartut nérsutidlo nejogariungnarsièjt pingortitsirsum ilisimarsúsiánik angæjokåursúsiániglo; udloriartèjt angalasartut pingortitakarput, sôrdlo sekk'inevta udloriartèj angalasartut pingortitalioput.

Tajma pingortitæt tamårsoarmik amérðlanermingnik anginermingniglo nællunejarpæt Gudim ajugakangitsúsià. Tekpårsoma makko tamása pingorkoèj, mákkoa tamármik k'illangmêtut amerdlak'ersut aulasárnereet ark'iksórpèj imà, sekk'inertèjnnit kaumarsægåusinnåungortut kirseksárnekardlutiglo; tajma inniksangortíkèj pingortitænnut sillalingnut, innungnut, nmar-sunnut tamánnut, tamákkonane innûrsunnut aulasártunnudlo. Pâsiogut tâva, uagut ikitungõoursogut, nunarsoarpudlo illuítsok mikirsungõoursok, pingórtitæt tamårsoisa erkarsàutigigutigit; attárk'iniktorsoangordluta, pædlórdlutalo nalegomárparput Gude ajugakangitsórsoak, atåtarpud pingórtitarperksoïdlo tamårsoarmik atátæt.
